

จิตสัมบูรณ์ตามทัศนะเฮเกิล*

The Hegel's Absolute

พระรักเกียรติพงษ์ อินเปื่อย¹

Phra Rakkietpong Inpeuy¹

จักรพรรณ วงศ์พรพวัน

Chakkapan Wongpornpavan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

Corresponding Author, E-mail: Inpeuy@gmail.com¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงในทัศนะ 'จิตสัมบูรณ์' (Absolute) ของเฮเกิลนั้น เป็นกระบวนการของระบบทางความคิดเชิงตรรกศาสตร์ เชิงจิตนิยม ว่าด้วยความแท้จริงของจิตหรือวิญญาณ (Mind or Spirit) ที่มีกระบวนการพัฒนาแนวคิดจนสูงสุดนำไปสู่ภาวะจิตสัมบูรณ์อันแท้จริง และเกิดขึ้นเป็น 'ความรู้' (Knowledge) โดยมีลักษณะสำคัญคือ ความรู้ที่เป็นสากล (Universe) สามารถที่จะบังเกิดเป็นจริง ได้โดยไม่จำกัดกาล (Time) และสถานที่ (Space) โดยวิธีการสังเคราะห์ (Synthesis) ที่ความจากปัญญา อัน เป็นสิ่งที่มีอยู่ภายในอัตวิสัยของมนุษย์โดยตามธรรมชาติ

ปรัชญาของเฮเกิล (Hegelian) นั้นถือได้ว่าเป็นฐานทางแนวคิดต่อนักปรัชญาในช่วงศตวรรษที่ 20 แนวคิดจิตสัมบูรณ์ของเฮเกิล ให้ความสำคัญในด้านแนวคิดอย่างไร้ขอบเขตโดยไม่ถูกปิดกั้นทางปัญญาของ เพื่อให้มนุษย์สามารถที่จะพัฒนาปัญญาได้ไปสู่สิ่งสูงสุด เทียบเคียงปรัชญาในเรื่อง 'ความสุข' ในทัศนะความดี ความงามสูงสุดของอริสโตเติล โดยอาศัยทัศนะเชิงบวกภายในจิตสำนึกของมนุษย์ โดยมีฐานรูปแบบระบบอยู่บน 'ตรรก' ความมีเหตุผล ทำให้บังเกิดการสังเคราะห์ความรู้ใหม่ทางปัญญา (Intellectually) อย่างสูงสุด นั่นเอง อันจะส่งผล ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ ให้แก่ตัวมนุษย์เองและสังคมโลก

คำสำคัญ : จิตสัมบูรณ์; เฮเกิล

Abstract

This academic paper aims to present Hegel's view of the absolute mind. as well as the ideas of other philosophers on the concept of Hegel's 'Absolute' is a process of logical

* Received May 19, 2022; Revised August 20, 2022; Accepted August 22, 2022

thought (reason), one might say, metaphysical idealism. Concerning the reality of the mind or spirit (Mind or Spirit) that has the process of developing concepts to the maximum leading to the real state of absolute consciousness. and arise as 'Knowledge' The important characteristics are Universal knowledge (Universe) can be realized indefinitely (Time) and space (Space) by means of synthesis (Synthesis) interpretation of intelligence. which is inherent in the subjective nature of human beings Hegelian philosophy can be considered the conceptual basis for philosophers of the 20th century. Focus on concepts without boundaries

Without being blocked by the intellectual for human beings to be able to develop wisdom to the highest Contrasts the philosophy of happiness in Aristotle's view of supreme goodness and beauty. through a positive attitude within the human consciousness based on the system model based on the rational 'logic', resulting in the synthesis of new intellectual knowledge. (Intellectually) at the highest that will result in creative benefits for the human being and the world society

Keywords (18 pt.): Absolute; Hegel

บทนำ

มนุษย์ตั้งแต่ในอดีตดำรงเผ่าพันธุ์ของตนอยู่มาได้ด้วยลักษณะประจำชัณนิยม คือการสั่งสมประสบการณ์สืบเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน โดยแสวงหา 'ความรู้' (Knowledge) ซึ่งหมายถึง การค้นคว้าศึกษา หรือแสวงหาความจริง (Truth) เช่น อภิปรัชญาวัตถุนิยม (Materialism) ที่เชื่อว่าความรู้ คือสิ่งที่พิสูจน์หรือตรวจสอบได้จากประสาทสัมผัส และกลุ่มอภิปรัชญาทฤษฎีทวินิยม (dualism) ที่เชื่อว่าความจริงแท้ที่สุดเป็นทั้งจิตและสสาร (พระราชมุนี (ประยูร) ธมฺจิตโต, 2544: 14) หรือหมายถึงปรัชญาวัตถุนิยม idealism ซึ่งมักแปลกันว่า 'จิตนิยม' คือ อุดมการณ์ที่เชื่อว่าจิตและสสารเป็นความจริงแต่จิตสำคัญกว่าสสาร หากแต่ idealism มาจาก 'จิตภาพ' (Idea) และจิตนี้รับรู้ได้ด้วยปัญญา ไม่ได้ปฏิเสธความมีอยู่ของสสารหรือวัตถุ หากแต่ความมีอยู่ของสสารหรือวัตถุต้องขึ้นอยู่กับจิต มีหลายชื่อย่อย เช่น Idealism, spiritism, monism, psychism, animatims (เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2560: 2) (ในที่นี้หมายถึง mind, mental ตามภาษาละตินว่า Mens sana incorpore sano ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า sound mind in sound body) สามารถมองเป็นแนวการเน้นจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าวคล้ายกับหลักทางพุทธปรัชญา โดยจิตมนุษย์แต่ละบุคคลนั้น ก็มีกรอบควบคุมของจิตตามวิถีชีวิตแต่ละคนขึ้นอยู่กับคุณสมบัติที่แตกต่างกันไป ร่างกายเป็นเพียงการสนองตอบเจตจำนงของจิตเท่านั้น หากไม่มีจิต สสารก็จะจะเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย เพราะจิตเป็นสิ่งที่สำคัญของระบบหรือกลไกของสสารเหล่านั้น (ผู้เขียน)

เฮเกลาจมองว่าแนวคิดการพัฒนาการของมนุษย์ให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดแบบอุดมคติของ อริสโตเติลนั้นถือว่าเป็นเอกคตินั้นคือ ‘ความดีความงาม’ ของตัวมนุษย์ (หรือสุนทรียศาสตร์) ซึ่งเขาเรียกสิ่งนี้ว่า ‘ความสุข’ (Happiness, Eudaimonia) ดังนั้นจึงควรพิจารณาจุดยืนของอริสโตเติลในการมีคุณธรรม อริสโตเติลเชื่อว่า ‘การตระหนักรู้ในตนเองของแต่ละคน’ (ในแนวคิดเชิงบวกของมนุษย์ในอัตถิภาวนิยม) นี้คือวิธีที่เราดำเนินการด้วย ‘จิตใต้สำนึก’อันเป็นสัญชาตญาณของตัวเอง (Ryff & Singer, 2008: 17) และยอมรับว่าโชคชะตาหรือพรหมลิขิตนั้น ก็อาจจะมืบทบาทแทรกแซงในวิถีแห่งความสุขในชีวิตของเราได้ แนวคิดจิตสัมบูรณ์ของเฮเกลนั้นเป็นการสะท้อนออกถึงการบรรลุสู่เป้าหมายสูงสุดภายในตัวเองโดยพัฒนาการทางปัญญาเพื่อแสวงหาความจริง (Truth) ไปสู่สิ่งสูงสุดได้โดยอย่างอิสระโดยไร้ขอบเขต และไม่ถูกปิดกั้นในเชิงความคิด หรืออาจเทียบเคียงได้ว่า ‘จิต’ เป็นเสรีภาพสิ่งเดียวที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ไม่สามารถถูกจองจำได้ แม้ร่างกายจะถูกบังคับจองจำเปรียบดังทาสแต่ความคิดก็ยังมีอิสระ จิตวิญญาณนั้นมีความเป็นคุณลักษณะพิเศษคือมีคุณสมบัติต่อการพัฒนาการตัวมันเอง เพื่อให้หลุดพ้นจาก ‘ตรรกเหตุผล’ ไปสู่สิ่งสูงสุดได้ด้วยปัญญา อันจะส่งผลในการสังเคราะห์ให้เกิดความรู้ใหม่เป็นเครื่องมือนำพาตนเองและสังคมให้พัฒนาก้าวหน้าอย่างรุ่งเรืองได้ (Hegel, 1964: 801) คงต้องกล่าวว่าจิตหรือสัญชาตญาณนั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่ตั้งแต่เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ เพียงแต่ปัจจัยนี้ต้องมีแรงจูงใจ สิ่งผลักดันให้น้ำมันขึ้นมาขัดเกลาเพื่อพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาขึ้น เช่น ทฤษฎีของปรัชญาเมธีต่าง ๆ นั่นเอง

แนวคิดเรื่องจิตสัมบูรณ์

ยอร์ช วิลเฮล์ม ฟรีดริช เฮเกล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel, 27 สิงหาคม ค.ศ. 1770–14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1831) เป็นนักปรัชญาสำคัญชาวเยอรมันสำนักจิตนิยม (idealism) ซึ่งเป็นผู้ที่ใช้เวลาในการคิดค่อนข้างนาน, ละเอียดรอบคอบและมั่นคง เขาได้สนใจปรัชญาของอิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) ปรัชญาจิตของเฮเกลกลายเป็นฐานของปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่และการขยายขอบเขตการศึกษาปรัชญาร่วมสมัยทั้งในด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics), ภาววิทยา (Ontology) และในการเมืองการปกครอง (Politics) ผลงานสำคัญของเฮเกลคือการพัฒนาปัญญาแนวคิดจิตนิยม หรือจิตนิยมสัมบูรณ์ (absolute idealism) ปรัชญาเรื่องจิตสัมบูรณ์ของเฮเกลส่งอิทธิพลต่อฐานแนวคิดให้แก่สำนักปรัชญาในรุ่นหลังต่อ ๆ มาเช่น ผลงานเรื่องวิชาวิธีของนายกับทาส (Master–Slave Dialectic) ของเขามีความสำคัญอย่างมากต่อความคิดของปัญญาชนฝรั่งเศสในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20

เฮเกลได้เขียน”ปรากฏการณ์ของจิต” (The Phenomenology of Mind,1807) ในปี 1806 ที่เมืองเยนา (Jena) ในเยอรมนี ช่วงขณะที่กองทัพนโปเลียนยกทัพทำสงครามกับปรัสเซีย เฮเกลเกิดแรงกระตุ้นแนวคิดทางปรัชญาต่อจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติฝรั่งเศสว่า มันไม่ใช่การมุ่งหาความสัมบูรณ์แห่งเสรีภาพ แต่เป็นการสร้างระบอบเผด็จการใหม่ขึ้นมา ทั้งได้สรุปว่าการบรรลุถึงสิ่งสัมบูรณ์ในการจัดระเบียบทางสังคมของรัฐอย่างแท้จริงนั้น ต้องประกอบด้วยบริบทความรู้ทั่วด้าน ให้เกิดความเชื่อมต่อกันทางปรัชญา, สังคมการเมือง, หลักคุณธรรม, สิ่งแวดล้อมใด ๆ, ศิลปะ และตรรกะของความมีเหตุมีผล ให้ทุกภาคส่วนยอมรับบทบาทซึ่งกันและกันใช้ขอบเขตอย่างผสมผสาน และมีเสรีภาพ สามารถประยุกต์เข้าร่วมกันได้ด้วย

บริบทสังคมที่เป็นอยู่ หรือ ‘การดำรงอยู่’ (Existence) โดยปราศจากเงื่อนไขทางการเมือง โดยแนวคิดวิธีการ ปฏิพัฒนาการ (Absolute) ปรากฏการณ์แห่งจิตหรือจิตสำนึกของเฮเกลนี้ เขาได้นำเสนอกระบวนการทาง ตรรกวิธี (Schluss or Logical Process) ที่ให้มองเชิงลบต่อหลักการของต้นเหตุในจุดประสงค์นั้นของตัวเอง แล้วหานัยสำคัญเชิงบวก (Significant Positive) อื่น ๆ มาแย้งหลักการเดิม โดยการเปิดกว้างทาง แนวคิดอย่างเป็นสากล (Universal) เพื่อสร้างสมมุติฐานใหม่ (Assumes) ขึ้นมา (Hegel, 1964: 266) ซึ่งเป็น ปรัชญาทางจิตอย่างแรกของเฮเกล โดยวิภาษวิธีแบบเฮเกล (Hegelian Dialectic) แต่ก็สร้างชื่อเสียงให้เขา เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีจิตสำนึกดูเหมือนเป็นเพียงเชิงนามธรรม กลักลับกลายเป็นสิ่งที่ได้ปรากฏ ให้เห็นเป็นรูปธรรมออกมาอีกด้วย (Caputo, John D. 2016: P.127) เช่นการใช้ ‘ขำนาญวิภาษวิธี’ ขั้นสูง โดย คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ในการใช้เหตุผลที่จะชักชวนให้เชื่อโดยการโต้แย้งอย่างมีระบบเหตุผลและหลักฐาน ที่เป็นจริง ในงานเขียนและเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไรน์ (Rheinische Zeitung) ของเยอรมันในช่วง ศตวรรษที่ 19 (Lewis A. Coser, 1971: 82) โดยการวิภาษวิธี (Dialectic) นั้นสิ่งสำคัญของความสมบูรณ์นั้น เฮเกลเสนอแนวคิดในเรื่อง ‘จิต’ หรือ ‘จิตวิญญาณ’ (Geist or mind) เทียบเคียงได้กับ ‘จิตใต้สำนึก’ (Subconscious) ที่ใช้พิจารณาวิเคราะห์คิดอย่างลึกซึ้งและมีองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ มาช่วยเกื้อหนุน เสริมเหตุผลในบริบทสังคมหรือประวัติศาสตร์ที่มีมาก่อนหน้านี้

ในคำว่า ‘สมบูรณ์’ มีนักปรัชญาท่านเรเน เดการ์ต (Rene’ Descartes, 1596-1650) เคยนำมาใช้ ในแนวคิดของตนว่า ในความรู้ที่นำหลักคณิตศาสตร์แบบนิรนัย (Deduction) มาเป็นเอกรูปเพื่อใช้สร้างระบบ (System) ของปรัชญาโดยเริ่มจากปฐมเหตุและผลอย่างง่าย ๆ ก่อนนำขยายไปสู่ข้อที่ยุ้งยากซับซ้อนมากกว่าโดย เซาร์ปัญญา (Intuition) เท่านั้น จะเป็นวิถีทางแห่งการทำความเข้าใจโดยสมบูรณ์ได้อย่างแน่นอนที่สุด เขาสรุปว่า ต้องใช้ ‘จิต’ โดยวิธีผ่านทางเครื่องมือ (Dialectical Method) สำหรับการวิเคราะห์ (Analysis) ตัดสินใจในการ สร้างระบบความรู้ (Synthesis) ของเขาจะไม่ใช้ระบบประสาทสัมผัสมาเป็นหลักวิเคราะห์ (บุญมี เทนแก้ว, 2541:140) ซึ่งเดการ์ต มีแนวคิดที่ว่าจำเป็นต้องมีความชัดเจนในระบบความคิดของตนเองก่อน แล้วค่อยไป ค้นหาความจริงในสรรพสิ่ง แต่ก่อนนั้นในปรัชญาโบราณก็ได้เคยสนใจว่ามนุษย์มีกระบวนการในการพัฒนา ตนเองทำความเข้าใจสรรพสิ่งของโลกวัตถุ (Object) ได้อย่างไร? โดยอาศัยประสบการณ์รับรู้ผ่านประสาท สัมผัส (sense) หรือไม่? หรือด้วยโลกแห่งจิตวิญญาณ (Insight) กันแน่ มนุษย์ในตามทัศนคติของเพลโต คือ ธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีองค์ประกอบ 2 อย่างคือ กายกับจิต แนวคิดนี้ จอห์น ล็อก (John Locke :1632-1704) ได้กล่าวว่า สิ่งที่เรารับรู้ได้เกิดจากวัตถุสัมผัสกับส่วนของร่างกายที่ส่งถึงประสาททางสมอง เราจะเห็น ภาพหรือได้ยินนั้นเกิดจากสื่อกลางหรือการรับรู้ตัวแทน (Representationalism) จากการเกิดขึ้น ปรากฏการณ์ทางจิต (Consciousness) จิตภาพ (Idea) นั้นเอง (CEM Joad, 2521:73) สอดคล้องกับ เบิร์ก เลย์ (George Berkeley, 1685-1753) นักปรัชญาจิตนิยม ที่เชื่อว่าสรรพสิ่งก็คือ ‘จิต’ (Mind) หรือขึ้นอยู่กับ จิต การรับรู้ว่าวัตถุนั้นมีอยู่จริง (Exist) ก็ต่อเมื่อมันถูกรับรู้เป็นประสบการณ์ (Phenomena) จากจิตบนความ เข้าใจที่เกี่ยวข้องกับเวลา และสถานที่ (Phenomenalism) วัตถุในธรรมชาตินั้นไม่อาจจะมิอยู่โดยเป็นอิสระ จากจิตได้ นั่นคือ การมีอยู่ (Being) การถูกรับรู้ (being Perceived) โดยสรรพสิ่งมีอยู่เพราะมีมนุษย์เป็นผู้รับรู้ ทั้งนี้ริสโตเติลถือว่าจิตของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งสมบูรณ์ คือ ‘จิตสำนึก’ (Consciousness) ซึ่งเป็นคุณสมบัติของ

จิต (Faculties) จิตมีสมรรถภาพหลายระดับ เช่น ความจำ (Memory) เป็นในระดับเดียวกับการสร้างจินตนาการ (Faculty of Imagination) ซึ่งเป็นสิ่งลอกแบบความรู้สึก ทางผัสสะในอดีต ในการปลุกความทรงจำให้กลับคือมาได้ คือ ‘การระลึกได้’ (Recollection) นั่นเอง

ในขณะที่นักปรัชญาเยอรมันชื่อ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, 1724 – 1804) ได้ค้นพบทฤษฎีโครงสร้างของปัญญา (Categories) ว่าปัญญาของมนุษย์ทำงานเป็น 2 แบบ คือ 1) แบบเหตุผลบริสุทธิ์ (Pure Reason) ซึ่งต้องผ่านสื่อกลางคือผัสสะและกลไกของวิภาคทางฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ หรือประสบการณ์ 2) แบบเหตุผลปฏิบัติ (Practical Reason) ซึ่งรับรู้ในโลกความจริงแท้ในทางด้านศีลธรรมและศาสนา (พระเจ้า) ที่ความรู้อันหนึ่งจะหยั่งถึงไม่ได้ ทั้งผัสสะและเหตุผลต่างก็เป็นเพียงความรู้เท่าที่ปรากฏให้แก่ปัญญาของเรา (Phenomena) ได้เท่านั้น ส่วนความรู้แท้จริงสูงสุด (พระเจ้า) จะเกิดโดยตรงกับมนุษย์ในโลกปรากฏการณ์ (ภายนอก) นั้นไม่ได้ (เอนก, 2560: 74) ส่วนในแนวคิดของผู้เขียนสมมุติฐานว่าทฤษฎีต่าง ๆ ในข้างต้นนั้น เป็นแนวคิดของนักปรัชญาที่อยู่ในช่วงก่อนจะบังเกิดมี ‘ปรัชญาเฮเกิล’ (Hegelianism) สังเกตว่า เมื่อนำโครงสร้างแนวคิดข้างต้นเหล่านั้น นำมาผสมผสานประกอบรวมเป็น ‘เอกคติ’ จะมีโครงสร้างแนวคิดคล้ายคลึงกับ ‘จิตสัมบูรณ์ของเฮเกิล’ จึงสันนิษฐานว่าเฮเกิลได้ศึกษาทฤษฎีทางปรัชญายุคก่อนอย่างถ่องแท้ แล้วได้นำข้อดีเหล่านั้นมาผสมผสาน แนวคิดของเฮเกิลกล่าวว่า จิตใจไม่ได้แยกออกจากโลกวัตถุแท้จริง แต่มันรวมอยู่ด้วยกัน มนุษย์จะหาความจริงแท้ของโลกธรรมชาติจักรวาลได้โดยการใช้จิตคิดวิเคราะห์ตามกระบวนการที่มีระบบชัดเจน จะเว้นแต่ว่า เฮเกิลได้มีแนวคิด เห็นแตกต่างจากแนวคิดของคานท์ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาการเข้าถึงความจริงแท้สูงสุดได้ด้วยปรากฏการณ์แห่งจิต ที่มีในสัญชาตญาณของตนเองได้ โดยไม่ใช่โดยประสงค์ของพระเจ้ากำหนด

จิตสัมบูรณ์ตามทัศนะของเฮเกิล

ในทัศนะของเฮเกิล ‘จิต’ (Spirit/Mind) หรือ ‘Geist’ ในภาษาเยอรมัน เป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาจิตนิยมของเฮเกิล เขาล่าว่า ‘เสรีภาพในการเปิดกว้างทางความคิด ย่อมเป็นปัจจัยเอื้อหนุนต่อการพัฒนาการของปัญญา’ (To the intelligence, as thinking, the object or content remains universal.) (Hegel, 2012: 31, § 13) รวมทั้งประวัติศาสตร์และบริบทต่าง ๆ เมื่อรวมเข้ากับจิตสำนึกภายในของมนุษย์ที่เปิดกว้างอิสระ จะเป็นส่วนของแรงขับเคลื่อนสำคัญ ที่จะนำพาให้จิตของมนุษย์ได้หลุดพ้นจากการปิดกั้นทั้งหมด นำไปสู่การเกิด ‘ปัญญา’ (จิตสัมบูรณ์) ในท้ายที่สุด (Peter Singer, 2001: 60-63) ส่วนนักปรัชญาชาวเยอรมันคือ ‘มาร์ติน ไฮเดกเกอร์’ (Martin Heidegger, 1889-1976) แล้ว เฮเกิลตามที่เขาได้เข้าใจของความ ‘สัมบูรณ์’ นั่นคือ ‘ความเป็นสาร์ตละ (แก่นแท้) ของการ ‘ตระหนักรู้’ ในตนเองได้อย่างไม่มีเงื่อนไข อันเป็นแก่นแท้จริงของจิตปัญญาที่อยู่ในตัวมนุษย์นั่นเอง’ (Yong Huang, 1996: 489) จากนั้นแล้ว ให้นำแนวคิดในตรงกันข้ามกับเหตุผลนั้นมาแย้ง โดยให้ดำเนินการไปบนหลักการของระบบวิภาษวิธี ตามหลักแนวคิดที่ว่าเหตุผลหลักเป็น ‘บทตั้งต้น’ (Thesis) กับ ‘บทแย้ง’ (Antithesis) อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ใหม่ หรือบทสรุป (Synthesis)

อภิปรัชญาด้านจิตนิยมของเฮเกล เรื่องสิ่งสมบูรณ์และพัฒนาการของจิต มีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดที่ว่าปรัชญาเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของมนุษย์ผู้มีปัญญา เฮเกลจึงถือมูลบทเริ่มแรกว่า ศาสตร์ความจริงทั้งหลายควรประสานกลมกลืนเป็นระบบเดียวกัน (Harmonious System) หรือ‘เอกคติ’ นักปรัชญาควรมีหน้าที่สร้างระบบแนวคิดขึ้นมา และอธิบายเนื้อหาความแตกต่างและสิ่งขัดแย้ง ที่เห็นจากภาพประวัติศาสตร์ (ประจักษ์ศาสตร์) เฮเกลได้สร้างระบบความคิดที่มีตรรกเหตุผลขึ้นมาตามหลักตรรกศาสตร์ที่เรียกว่า“ปฏิพัฒนาการ” หรือ‘วิชาวิธี’ (Dialectical Logic) หรือกระบวนการทางตรรกวิธี (Schluss or Logical Process) โดยเฮเกลเชื่อว่า สิ่งที่อยู่เป็นความจริงนั้นจะต้องมีกระบวนการคิดเป็น 3 ระยะ คือ ระยะพื้นฐานหรือบทตั้ง (Thesis) ระยะขัดแย้ง (Antithesis) และระยะสังเคราะห์ (Synthesis) หรือปรองดอง (จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ, 2563: 271) ทั้งนี้ขอกล่าวว่า ขั้นตอนการสังเคราะห์หรือการผสมผสานนี้ เป็นขั้นที่มีปฏิพัฒนาการก้าวหน้าสูงขึ้นกว่าปฐมเหตุที่ตั้งต้น ครั้นเมื่อมีการสังเคราะห์แล้ว ข้อสรุปที่สังเคราะห์แล้วก็อาจจะมีการข้อย้อนแย้งเกิดขึ้นได้ต่อไปอีก ก็ควรจะนำข้อสรุปสังเคราะห์แล้วนั้น ๆ ให้นำมาเป็นจุดตั้งต้นปฐมเหตุเพื่อเริ่มขบวนการวิชาวิธี (ปฏิพัฒนาการ) ในขั้นตอนต่อไปถึงที่สุดจนความคิดได้สิ่งสมบูรณ์นั่นเอง

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นั้น แนวการแสวงหาความรู้แบบสัญนิยมมีรากฐานการมองความเป็นจริงมุมมองด้านภววิทยาแบบสัญนิยมที่เห็นว่า ความเป็นจริงของสิ่งใดขึ้นอยู่กับการดำรงอยู่จริงของสิ่งนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ของมนุษย์ แต่มนุษย์สามารถแสวงหาความจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นได้ในภายหลัง ด้วยเหตุนี้สัญนิยมจึงมีทัศนะด้านปรัชญาความรู้ว่าการแสวงหาความรู้เป็นการแสวงหาความเป็นจริงตามธรรมชาติ ที่มนุษย์ไม่รู้จักหรือรับรู้มาก่อน เพราะสิ่งที่เป็นความจริงนั้นบางครั้งอาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้โดยตรง สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นความรู้ (Knowledge) เมื่อมนุษย์สามารถค้นพบและยืนยันได้ว่าเป็นโลกปรากฏการณ์ที่มีอยู่จริง (เฮนสค์ วงศ์ยานนาวา, 2541:50-51) หรือปรากฏการณ์ที่อยู่เหนืออุดมคติที่เกินกว่ามนุษย์จะสืบรู้ได้ ไม่ว่าจะเป็ในแง่คุณธรรมทางเทวนิยม (Theological Morals) แนวคิดของเฮเกลจึงเป็นการตั้งพระเจ้าในมโนทัศน์ตามอุดมคติ ให้สามารถสื่อเข้าถึงกับมนุษย์และสื่อเชื่อมโยงถึงกันได้ในตัวมันเองที่เรียกว่าไม่ไกลเกินเอื้อม ส่งผลให้ไม่มีสิ่งใดอยู่เหนือตัวมันเอง (Nothing Beyond Itself) เป็นความเป็นจริงที่สามารถรับรู้ได้โดยตรงและรู้ได้ด้วยตัวเองผ่านจิต เฮเกลเรียกสภาวะที่จิตรู้ตัวว่ามันถูกก่อรูปจากตัวเองว่าเป็น ‘ความรู้สมบูรณ์’ (Absolute Knowledge) เช่น มนุษย์เรียนรู้เข้าถึงในสสารหรือสรรพสิ่งได้ด้วยทางความรู้ (Singer, Peter. 2001: 93)

ทั้งนี้ในความเข้าใจสื่อความหมายที่อธิบายความรู้ผ่านสื่อตัวกลางนั้น บางทีอาจจะเกิดสิ่งบิดเบือนขึ้นมาได้ แต่ก็ไม่ใช่เพราะเกิดจากสรรพสิ่งนั้น ๆ เนื่องจากสรรพสิ่งมีการดำรงอยู่ได้ในตัวมันเอง (thing-in-itself) อันเป็นสสารตระก่นแท้ของตัวตนที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติสร้างสรร แต่ความจริงสูงสุดคือ ความแท้จริงในสถานะที่เป็นระบบของมันนั้นอยู่ในรูปของความสมบูรณ์ในฐานะจิตวิญญาณสูงสุด (Absolute Mind) จิตวิญญาณสูงสุดคือ ความจริง (Truth) คือสสารตระก่น ‘แก่น’ (Essence) นั่นก็คือสิ่งที่เป็ในตัวมันเอง เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับตัวเองและเป็นความแน่วแน่นมั่นคง ในความแน่วแน่นนั้นมันเป็ภาวะเพื่อตัวมันเองและเป็นจริงในตัวเอง มันคือสสารตระก่นทางจิตวิญญาณ ที่มีการหล่อหลอมรวมกับองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาไว้ที่ตัวมัน (Hegel, 1979: 14) แนวคิดอภิปรัชญาที่เกี่ยวกับจิตที่สำคัญของฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856 – 1939) กล่าวว่า

มนุษย์มีจิตที่เป็นแก่นสำคัญคือ ‘ภาวะจิตไร้สำนึก’ (Superego) คือ หลักคุณธรรมที่คอยบัญชาการแนวคิด (Ego) ดังนั้นด้วยความเป็นมาดังกล่าวของจิตสัมบูรณ์ของเฮเกิล ที่ผู้เขียนบทความได้เสนอในตอนต้นนั้น สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลอภิปรัชญาเฮเกิล (Hegelianism) ที่มีต่อสังคมโลกหรือนักปรัชญาก่อนการเกิดของกลุ่มโครงสร้างนิยม (Structuralism) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ‘ญาณ’ (Insight) หรือปรัชญาความรู้จึงเป็นตัวเชื่อมเข้าหามนุษย์ให้เข้าถึงสภาวะ (ผู้รู้) ของสสารหรือสรรพสิ่งนั้น ๆ (ตัวถูกรู้) ได้นั่นเอง อีกทั้งเป็นการเสนอทางออกในปัญหาของคานท์ (Kantian) ที่ไม่สามารถนำไปสู่ความจริงสัมบูรณ์ได้ นั่นเพราะสื่อตัวกลางที่กลายเป็นด่าน แทนที่จะนำไปเชื่อมโยงกับความรู้และความเข้าใจ ต่อการเรียนรู้เข้าถึงโลกของพระเจ้าในแนวคิดของคานท์ แต่กลายเป็นสิ่งปิดกั้นฐานความคิดทางความรู้ในมนุษย์เสียเอง

อิทธิพลของจิตสัมบูรณ์

ไมเคิล ฮาร์ดท์ (Michael Hardt, 1993: px) ให้ทัศนะไว้ว่าแนวคิดของเฮเกิล หรือ ‘ภาษาของเฮเกิล’ (Hegelian) เป็นแนวคิดที่นิยมทั่วยุโรปในช่วงก่อนเปลี่ยนโครงสร้างนิยม ในช่วงศตวรรษที่ 20 ที่เรียกว่า ‘นวยุคนิยมสายกลาง’ (moderate postmodernism) เป็นกรอบแนวคิดเป็นกลาง ไม่มีอคติ เปิดใจกว้าง (Reread all, reject none) แลกเปลี่ยนทัศนะ (dialogue) แสวงหาจุดร่วม เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ดังนั้นแนวคิดจิตสัมบูรณ์ (Absolute) ถือเป็นปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อปรัชญาสังคมในโลก ดังต่อไปนี้

1. การโต้แย้งกับแนวคิดคานท์เทียน (Kantian) ของคานท์ (Immanuel Kant) ที่เชื่อว่าความรู้ของมนุษย์ถูกจำกัดอยู่ในโลกภววิทยา ความสุขทางจริยธรรมของพระเจ้าที่แรงบันดาลใจให้แก่มนุษย์ และไม่มีวันเข้าถึงโลกแห่งนาม (พระเจ้า) ได้ (จากสื่อตัวกลาง) จนไม่สามารถบรรลุความจริงสัมบูรณ์ได้ เฮเกิลแย้งว่า มนุษย์มีสิทธิที่จะกำหนดหรือขบคิดว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ควรเป็นและไม่ควรเป็นอย่างไรบนพื้นฐานแห่งเหตุผลตามบริบทของมนุษย์เอง กฎนี้สะท้อนถึงกิจกรรมเชิงภูมิปัญญาและการปฏิพัฒนาการทางปัญญาของมนุษย์ สิ่งที่มนุษย์เลือกที่จะกำหนดความจริงเกี่ยวกับสรรพสิ่งขึ้นมาโดยอาศัยสัญชาตญาณที่อยู่ในตัวของมนุษย์เอง ให้ถือว่าเป็นความจริงแท้ของสรรพสิ่งนั้น ๆ อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติของวิถีมุษย์โลก ที่เลือกจะวิเคราะห์พิจารณาในสรรพสิ่งตามความเป็นความจริง ตามความสามารถทางจิตวิญญาณและเหตุผลของมนุษย์ (Hegel, 2012: 13) เฮเกิลจึงได้นำเสนอแนวคิดคือการสร้างระบบเสมือนว่า โลกของพระเจ้านั้นสามารถเข้าถึงรวมเป็นหนึ่งเดียวกับจิตมนุษย์ได้ ซึ่งจิตวิญญาณนั้นมันมีอยู่ในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติ จิตวิญญาณนี้มีลักษณะไม่หยุดนิ่ง มีการปฏิพัฒนาการตัวมันเองอยู่ตลอดเวลาคือ องค์อัมพัทธ์ หรือ ‘จิตสัมบูรณ์’ กระบวนการแห่งเหตุผลหรือเป็นตรรกศาสตร์วิภาษวิธี’ (จักรพรรณ วงศ์พรพวัฒน์, 2563: 247-267) แนวคิดในจิตสัมบูรณ์ของเฮเกิลจึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับแนวคิด แต่ ส่งผลให้ไม่มีสิ่งใดครอบงำอยู่เหนือตัวของมันเอง (Nothing Beyond Itself) ความจริงแท้ที่ จึงรับรู้ได้ด้วยตัวเองโดยตรงคือ ‘ผู้รู้’ ผ่านทางสภาวะ ‘จิตที่รู้ตัว’ นี้เฮเกิลเรียกว่า ‘ความรู้สัมบูรณ์’ (Absolute Knowledge) หรือ ‘ปัญญา’ (Singer, Peter. 2001: 93)

ในหนังสือเรื่อง Elements of the Philosophy of Right (2012) เฮเกิล อธิบายจิตวิญญาณ (Spirit) ว่าจิตวิญญาณประกอบด้วยกฎสองกฎ (1) กฎแห่งธรรมชาติ (Laws of Nature) และ (2) กฎว่าด้วยสิทธิ (Laws of Right) (Hegel, 2012: 11) กฎแห่งธรรมชาติ หมายถึง สภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติตาม

บริบทของสังคมมนุษย์ที่จะเข้าใจธรรมชาติผ่านแนวคิดหรือเจตคติต่าง ๆ แต่ผลที่เกิดขึ้นย่อมจะขัดต่อประสงค์ของพระเจ้าที่ปรารถนาให้มีเอกคติในหมู่มนุษย์ เป็นต้น เมื่อจิตวิญญาณหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับตรรกเหตุผล ความเป็นผลลัพธ์ของสรรพสิ่งตามธรรมชาติก็จะเกิดขึ้น (Hegel, 2012: 20) ถ้าหากจิตวิญญาณเป็นผู้รู้ สามารถหยั่งถึงความจริงของสิ่งต่าง ๆ ได้ จิตก็จะเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตคือสิ่งที่มี ‘คุณค่าทางภูมิปัญญา’ (Hegel, 2012: 20) สิ่งสัมบูรณ์ หมายถึงคุณภาพอันสูงส่งทางปัญญาที่สมบูรณ์แบบเป็นภูมิปัญญาที่มีระดับเป็นเอกภาวะ จิตสัมบูรณ์จึงมีความเป็นทฤษฎีสากล เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่ามันเทศน์ใด ๆ ของความพอใจทางอารมณ์ ทั้งปวงที่มนุษย์สร้างขึ้น (Hegel, 1979: 4-6) สิ่งที่มนุษย์ได้สังเคราะห์เกิดขึ้นแท้จริงเป็น ‘เอกคติทางภูมิปัญญา’ เขาจึงสรุปสั้น ๆ ว่า ‘สิ่งที่มีเหตุผล คือสิ่งที่แท้จริง และสิ่งที่แท้จริง ก็คือเหตุผล’ (Hegel, 2012: 20)

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเฮเกลนี้ ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ที่จะแข่งขันกันในเรื่องปัญญาโดยผ่านกระบวนการทางตรรกวิธี และมนุษย์ย่อมมีสิทธิสะท้อนแห่งตนที่จะปฏิเสธต่อวิถีฟ้าประทานของพระเจ้าซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยภายนอก อันเป็นบริบทตามธรรมชาติ คือ ‘ภววิทยา’ (Ontology) ของบริบทสังคมมนุษย์ เขาจึงคิดว่ามนุษย์เองนั้นมีคุณค่าสำคัญอันเป็นปัจจัยปรากฏการณ์แห่งจิต อยู่ในตนเองโดยตามธรรมชาติอยู่แล้ว ความขัดแย้งเชิงทฤษฎีต่าง ๆ ที่หลากหลาย ย่อมทำให้เกิดการพัฒนาตัวมันเองโดยให้ยืนอยู่บนระบบตรรกะ

2. ‘จิตสัมบูรณ์’ (Absolute) ของเฮเกลเป็นกระบวนการทางตรรกวิธี (Schloss or Logical Process) ตั้งสารัตถะแนวคิดดั้งเดิม แล้วให้เปิดกว้างทางทัศนะ หานัยเชิงบวกมาย้อนแย้งกับหลักการเดิม (Significant Positive) โดยทฤษฎีที่ยอมรับสากล (Universal) สร้างสมมุติฐานใหม่ (Assumes) ขึ้นมา (Hegel, 1964: 266) เฮเกลกล่าวว่า ความรู้แท้จริงทั้งหลายที่เราคิดว่ามันเป็นความจริง และความแท้จริงนั้นล้วนต้องยืนอยู่บนตรรกะคือ ‘หลักเหตุผล’ (Rational) ด้วยเหตุนี้เราจำเป็นต้องใช้จิตวิญญาณของเราสร้างความคิด เพื่อเอาชนะอุปสรรคและทะลุทะลวงกรอบแห่งตรรกะนั้นออกมา เพื่อให้ได้อุดมการณ์ใหม่ที่ดีกว่าของเดิม (Hegel’s the Trinity) นั่นคือ ‘สัจฐานไตรลักษณ์’ (Basic Triad) อันได้แก่ 1. สิ่งที่เป็นอยู่ (Being) 2. สิ่งที่ไม่ได้อยู่ (Nothingness) 3. การต่อเนื่องไม่สิ้นสุด (Becoming) จนได้ความจริงแท้สูงสุด คือ ‘จิตสัมบูรณ์’ (The Absolute) หรือองค์สัมพัทธ์ จิตแห่งความจริงแท้ต้องมีลักษณะสมบูรณ์ทั่วด้าน (Hegel, 1964: 591-593)

โครงสร้างของความเป็นจิตสมบูรณ์ เริ่มต้นโดยวางแนวคิดอุดมคติ (Ideal) เป็นกลางอย่างไม่มีอคติ, เปิดใจกว้างในการแลกเปลี่ยนทัศนะ พร้อมแสวงหาจุดร่วมกันได้ คือ (1) ขึ้นต่อไปให้หาสิ่งย้อนแย้งตรงกันข้ามกับเหตุผลแรก คือ (2) โดยยืนอยู่บนตรรกะระบบวิภาษวิธี (Dialectical Method) เราจะได้ข้อสรุปคือ (3) บทสรุปนี้ จะกลายเป็นบทตั้งต้นใหม่ แล้วสังเคราะห์วนรอบไปเรื่อย ๆ เช่น 1, 2, 3, → 1, 2, 3, → 1, 2, 3, →.....ไม่สิ้นสุด เป็นการสร้างสรรค์เติบโตทางปัญญา คล้ายดังยอดต้นไม้ที่เติบโตพัฒนาต่อยอดขึ้นไปเรื่อย ๆ ดังนี้

แผนภาพปฏิพัฒนาการของเฮเกิล

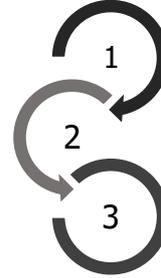
(1) Idea= กรอบแนวคิด > เป็นกลาง, เปิดกว้างแลกทัศนะ, หาจุดร่วม = หัวข้อ

(2) Logic= ตรรกเหตุผล วิชาวิธี (Dialectical) = สิ่งย้อนแย้ง

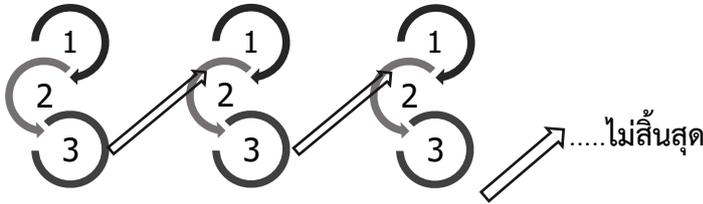

(3) Spirit= ความจริงแท้ = Absolute

“Absolute” จากบทสรุปนี้ จะกลายเป็น “บทตั้งต้นใหม่”

แล้ว สักระยะ วนรอบไปเรื่อย ๆ เช่น 1, 2, 3, → 1, 2, 3, → 1, 2, 3, →.....ไม่สิ้นสุด

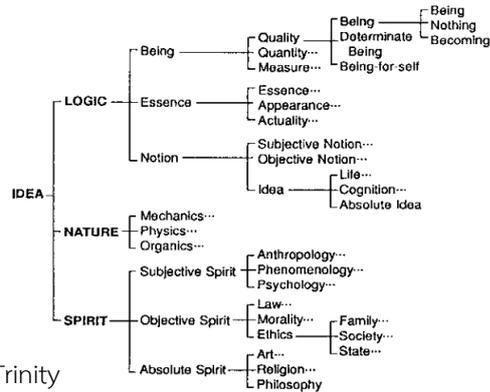

ภาพที่ 1 กระบวนการวิชาวิธี

วิเคราะห์แนวคิดสิ่งสมบูรณ์

แนวทางสิ่งสมบูรณ์ (The Absolute) คือ กระบวนการของตรรกวิธี (Schluss or Logical Process) ทัศนะของเฮเกิลใช้ความกลมกลืน อาศัยซึ่งกันและกันเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ของสรรพสิ่ง (Existence) แล้วผสมผสานในทุกวิถีทางปรัชญา ไม่ว่าจะจริยธรรม, ศิลปะ, บริบทสิ่งแวดล้อมบนฐานตรรกเหตุผล โดยมีทัศนะเปิดกว้างไร้ขอบเขตให้เป็นการปฏิพัฒนาการ (Absolute) ไปสู่ทฤษฎีสากล โดยมนุษย์แต่ละคนนั้น

มีอุดมคติเป็นส่วนย่อย ๆ แต่เมื่อได้แนวคิดจากนักปรัชญาเมธี สิ่งเหล่านั้นสามารถนำมารวมเป็นจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ได้ และนำไปสู่ความเจริญแบบก้าวกระโดดได้

ภาพที่ 2 จาก Articles: Hegel’s theTrinity
https://philosophynow.org/issues/42/Hegel_and_the_Trinity

โดยแนวคิดวิธีการปฏิพัฒนาการของเฮเกิลนี้ เป็นการวางระบบความคิดแรกเริ่มที่ต่ำสุด (Idea) ให้ไปสู่ความเป็นสิ่งสมบูรณ์สูงสุด (The Absolute) โดยมีองค์ประกอบเกี่ยวพันอื่น ๆ เข้าไปเสริม โดยเราจะใช้หลักทฤษฎีเริ่มต้นที่ง่าย ๆ ก่อน เช่น

Idea ‘นก’ สัตว์ปีกบินได้กลางอากาศ (Thesis)

Nature ‘เปิด’ สัตว์ปีกที่หากินในน้ำ (Antithesis)

Spirit ‘นกเปิดน้ำ’ สัตว์ปีกที่บินได้กลางอากาศและหากินในน้ำได้ (synthesis)

จะเห็นได้ว่านี่คือแนวคิดแบบปฐมภูมิง่าย ๆ ที่มีหลักการหยาบ ๆ ต่อไปทำให้มันยุ่งยากขึ้นอีก

ที่นี้เรามาทำให้ตรรกเริ่มยากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น โทรศัพท์พกพาไอโฟน (iPhone Mobile)

Idea ‘โทรศัพท์พกพา’ Mobile Phone (Thesis)

Nature ‘คอมพิวเตอร์พกพา’ LapTop (Antithesis)

Spirit ‘โทรศัพท์อัจฉริยะ’ คือ Smart Phone (synthesis)

โดยนำวิภาษวิธีเฮเกลมาใช้ดังนี้

(1) บทตั้ง คือ ‘อุดมคติ’ (Ideal) เช่น วิศวกรรมเทคโนโลยี (Technology) อุปกรณ์ที่ดีคุณภาพสูง สร้างระบบปฏิบัติการ (IOS) ให้เหนือกว่าระบบอื่น ใช้ศิลปะออกแบบให้มีคุณค่าความสง่า (Design) วัสดุที่ใช้ (Materials) ให้เป็นผลิตภัณฑ์หรูหรา มีราคา ศูนย์บริการที่ดูทันสมัยไฮโซ, การดูแลต่อเนื่อง (Service & Maintenance) สนองต่อลูกค้า (Customers) และการตลาด (Multimedia) ทั้งหมดนี้คือ ‘ผลิตภัณฑ์’ (Products) รุ่นแรก (Generation1)

(2) บทแย้ง คือ การค้นหาจุดบกพร่องของผลิตภัณฑ์รุ่นแรก ว่าขาดความสมบูรณ์สิ่งไหน หรือมีการเสริมสิ่งใหม่ ‘นวัตกรรม’ (Revolution) เข้าไปในกระบวนการตรรกวิธี (Logical Process) นี้คือ ‘การปฏิพัฒนาการ’ เป็นรุ่นที่สอง (Gen.2) มีการวางกลยุทธ์อย่างทั่วด้านตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อการพัฒนาองค์กรสู่ความยั่งยืนทางธุรกิจ (Sustainable Business) หากเปรียบได้ คือข้อ (3) สรุป คือ ‘สิ่งสมบูรณ์’ (The Absolute) นั่นเอง แล้วก็จะเกิดการปฏิพัฒนาการเป็นรุ่นต่อ ๆ ไปโดยกระบวนการตรรกวิธี คือ 1, 2, 3, □... ไม่สิ้นสุด

อาจกล่าวได้ว่าสิ่งสมบูรณ์ของเฮเกล คือหลักการประนอมทางแนวคิดเข้าด้วยกัน โดยการกลั่นกรองปรัชญาที่เป็นประโยชน์และที่ดีที่สุดสู่แนวคิดสมบูรณ์ ต่อการพัฒนาคุณค่าทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) ของมนุษย์ให้ได้สูงที่สุดตามวิถีสัจธรรมนั่นเอง ประดุจดัง ‘ปรัชญาทั้งหมดจำเป็นต้องเป็นจิตนิยม หรืออย่างน้อยก็ต้องมีจิตนิยมเป็นหลักการ’

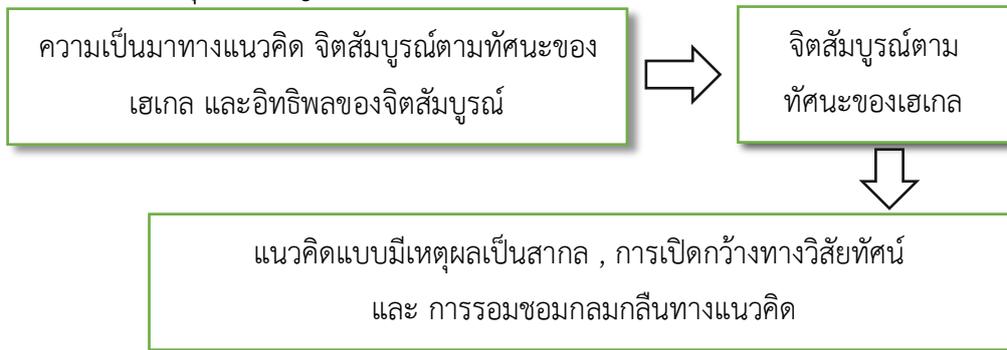
สรุป

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอข้อมูลของทัศนะจิตสมบูรณ์ (Absolute) ของเฮเกล จากหนังสือ ‘ปรากฏการณ์แห่งจิต’ (The Phenomenology of Mind) เป็นการวิเคราะห์ (Analysis) สังเคราะห์ และการตีความ (Hermeneutic) ของความคิดเฮเกล ในยุคนั้นเมื่อเกือบสองร้อยปี ในตามทัศนะของผู้เขียนเอง เฮเกลใช้วิธี ‘ยกแนวคิดขึ้นมาใหม่แต่ไม่ละทิ้งในสิ่งเก่า’ (reread all, reject none) คือ การประนีประนอมอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ ทั้งเรียนรู้จากบริบทสังคมของแนวคิดปรัชญาดั้งเดิม แต่ข้อเท็จจริงเท่านั้นยังไม่พอต้องแสดงให้เห็นถึง ลักษณะวิธีแนวคิดมุมมองทั่วด้านในสิ่งอื่น ๆ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี การเมืองการปกครอง ศาสนา บริบทสังคม แม้แต่เรื่องงานศิลปะก็ตาม นำมา

ผสมผสานให้เป็น ‘เอกภาพ’ (Unity) โดยข้อคิดตรรกและเหตุผล แล้วให้นำมาเข้าระบบรูปแบบของวิชาวิธี (Hegelian Dialectic) จะทำให้เกิดการปฏิพัฒนาสิ่งใหม่ที่สูงขึ้นกว่าเดิม ครั้นเมื่อมีแนวคิดใหม่ขึ้นมาครอบงำในสิ่งเดิม ย่อมเกิดการปะทะด้านอุดมการณ์ขึ้นมาใหม่อีก ในลักษณะเช่นนี้จะทำให้มีการพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นอีก และมีความขัดแย้งใหม่ ๆ เกิดขึ้นอีกซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างไม่หยุดนิ่ง จนกว่าวิถีแห่งจิตจะเข้าสู่สัมบูรณ์อย่างมีระบบ เพื่อให้ได้ทฤษฎีสากลที่พิสูจน์ได้แน่นอนแบบหลักฟิสิกส์, คณิตศาสตร์เป็นต้น จิตสัมบูรณ์ของเฮเกลเป็นวิธีนามธรรม (ทัศน์) เพื่อหาคำตอบที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ จนสร้างเป็นสิ่งสัมบูรณ์ทางรูปธรรม (ศาสตร์) ทางด้านจิตนิยมของกลุ่มทวินิยม ในอภิปรัชญาเฮเกลนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

ลักษณะจุดเด่นในกระบวนการแนวคิด ‘จิตสัมบูรณ์ของเฮเกล’(The Absolute) คือวิธีการสร้าง ‘แนวคิด(จิต)แบบมีเหตุผลเป็นสากล’(Spirit, Logics & Freedom) โดยทั้งนี้ นักปรัชญาต้องสนใจพยายามชี้ให้เห็นถึงความหมายความสำคัญในทัศน์ปรัชญานั้น ๆ ว่า ในแง่การมองย้อนกลับ (Review) ถึงสิ่งที่รังสรรค์ความคิดของมนุษย์ ศาสตร์ความรู้นั้นมีหลากหลายในทุกแนวคิดมีประโยชน์ โดยไม่มองข้ามว่าไร้ค่า ซึ่งแต่ละความแท้จริงทุกแนวคิดก็แตกต่างกันออกไป ‘การเปิดวิสัยทัศน์’ (Universe) ย่อมส่งผลบวกต่อปัจเจก แล้วนำแนวคิดนั้นเข้ามาสู่ระบบ (Logic Process) โดยมนุษย์สามารถสร้างคุณประโยชน์จากความเข้าใจสิ่งที่ตนเองรับรู้ และพัฒนาสติปัญญาให้สูงขึ้นได้เมื่อมีปัจจัยพร้อมในโอกาส ‘เวลาที่เหมาะสม’ (Time & Space) ผู้เขียนเห็นการผสมผสานทางแนวคิดปรัชญาและรวมทั้งระบบวิธีวิเคราะห์ในลักษณะแนวคิดมุมมองทั่วด้านของจิตสัมบูรณ์เฮเกล คือ ‘การรวมขอมทางแนวคิด’(Compromised) คือการปฏิพัฒนาทางปัญญาแท้จริงเพื่อพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ อุปมาดังแนว ‘อภิปัญญาสิกขา’(การพัฒนาปัญญา) คือหลักการภาวนา ‘วิปัสสนากรรมฐาน’ ที่ให้พิจารณาตนเองอย่างทั่วด้านไปสู่วิถีปัญญาสูงสุด (นิพพาน) ทางพุทธปรัชญา

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- พระราชวรมณี (ประยูร ธมจิตโต). 2544. “ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปรัชญาตะวันตก”. พิมพ์ครั้งที่ 4. เชน นคร: บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- จักรพรรณ วงศ์พรพวัน. (2563). อภิปรัชญา. ขอนแก่น: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตขอนแก่น.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2541). ประวัติศาสตร์นิยม: จาก Giambattista Vico สู่ Antonio Gramsci. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รัฐศาสตร์สาร. 3 ปีที่ 20.
- บุญมี แทนแก้ว. (2541). ปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2560). ปรัชญาจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร : อุดุลพัฒนกิจ.
- Caputo, John D. (2016). “Hegel’s Critique of the Enlightenment” in “Truth: The Search for Wisdom in the Postmodern Age”. Penguin.
- Hegel, G. W. F. (1979). Hegel’s Phenomenology of Spirit, Translated by Miller, A. V. New York: Oxford University Press.
- _____ (1964). The Phenomenology of Mind, Translated by Baillie, J. B. New York : Humanities Press.
- _____ (2012). The Phenomenology of Mind, Translated by Kim, J. W. Colorado: Westview Press.
- _____ (2001). Hegel’s Philosophy of Right, Translated by S.W Dyde. Ontario: Batoche Books Limited.
- Lewis A. Coser, (1971) Masters of Sociological Thought : Ideas in Historical and Social Context. Translated by จามะรี พิทักษ์วงศ์. New York : Harcourt Brace Jovanovich.
- Michael Hardt, (1993). Gilles Deleuze: an Apprenticeship in Philosophy, University of Minnesota Press, p. x.
- Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). Know Thyself and Become What You Are: A Eudaimonic Approach to Psychological Well-Being. Journal of Happiness Studies.
- Singer, Peter. (2001). Hegel: A Very Short Introduction. New York: Oxford University Press.
- Yong Huang. (1996) Religious Studies. Cambridge: Cambridge University Press.